

УДК 340.12

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.2.10>

ГОЛУБ М.В.

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФАКТОРИНГУ В УКРАЇНІ:
ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ****LEGAL REGULATION OF FACTORING IN UKRAINE:
CURRENT STATE AND PROSPECTS**

У статті визначено правове регулювання факторингу в Україні, здійснено його аналіз, а також виявлено недоліки та проблемні питання діючого законодавства. Окрім викликів сучасності, ринок факторингу на своєму шляху становлення, розвитку та функціонування щодня протистоїть давно існуючим проблемам, серед яких залишається: недостатня поінформованість про факторинг, складні та бюрократичні процедури факторингу, відсутність довгострокових факторингових програм та інші. Ключовою проблемою інституту була і залишається на сьогодні недосконалість чинного законодавства. З'ясовано, що на сьогодні у вітчизняному правовому полі відсутній спеціальний нормативно-правовий акт, присвячений комплексному врегулюванню інституту факторингу. Аналіз існуючої законодавчої бази показав низький рівень правового регулювання факторингу.

У дослідженні встановлено, що окремі аспекти інституту факторингу регулює Господарський кодекс України, Закон України «Про банки і банківську діяльність», Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії», Конвенція УНД-РУА про міжнародний факторинг. Окрім вказаного, Цивільний кодекс України закріплює спеціальне правове регулювання факторингу як правового інституту в окремому розділі, який визначає основні правові норми для цього виду договірних зобов'язань та регламентує вимоги щодо регулювання факторингової діяльності. У ході наукового пошуку розкрито ключові аспекти Глави 73 Цивільного кодексу України.

Запропоновано вирішити проблеми і недоліки, що існують сьогодні на факторинговому ринку, шляхом розробки та введення в дію спеціального нормативно-правового акту «Про факторинг» та відповідно внесення змін до діючих законодавчих актів.

Ключові слова: законодавство, правове регулювання, нормативно-правовий акт, факторинг, факторингові операції, договір факторингу, фінансовий інструмент.

The article determines the legal regulation of the factoring market in Ukraine, analyzes it, and identifies deficiencies and areas of concern in the current legislation. Besides the challenges of today, the factoring market in its path of formation, development, and functioning faces long-existing problems every day, including insufficient awareness of factoring, complex and bureaucratic factoring procedures, the absence of long-term factoring programs, and others. The key issue of the institution has been and remains the imperfection of the current legislation. It has been found that so far there is no specific normative legal act in the domestic legal field dedicated to the integrated regulation of the factoring institution. An analysis of the existing legislative framework has shown a low level of legal regulation of the factoring market.

The paper assumes that certain aspects of the factoring institution are regulated by the Commercial Code of Ukraine, the Law of Ukraine «On Banks and Banking», the Law of Ukraine «On Financial Services and Financial Companies» and the UNIDROIT

Convention on International Factoring. In addition, the Civil Code of Ukraine secures special legal regulation of factoring as a legal institution in a separate part, which defines the basic legal norms for this type of contractual obligation and regulates the requirements for the regulation of factoring activities. In the course of the scientific search, the key aspects of Chapter 73 of the Civil Code of Ukraine were revealed.

It is suggested to resolve the issues and deficiencies that exist today in the factoring market by developing and enacting a specific normative legal act «On Factoring» and, respectively, making changes to the existing legislative acts.

Key words: *legislation, legal regulation, normative legal act, factoring, factoring operations, factoring agreement, financial instrument.*

Вступ. Факторинг являється ефективним фінансово-правовим інструментом, який дає вагомі переваги, пов'язані з управлінням дебіторською заборгованістю, залученням підприємствами оборотних коштів для розвитку і функціонування їх бізнесу. Інститут факторингу в правовій системі України вважається одним із відносно нових. Разом з тим, вітчизняний ринок факторингу протягом останніх років демонструє динамічне зростання. За даними Національного банку України, обсяг факторингового ринку у 2023 році склав 1,2 трлн грн, що на 30% більше, ніж у 2022 році [1]. Цьому зростанню сприяли низка факторів, зокрема: зростання потреб малого та середнього бізнесу в доступному фінансуванні, підвищення обізнаності про факторинг, збільшення конкуренції на ринку факторингу. Незважаючи на значне зростання, ринок факторингу в Україні все ще залишається на початковій стадії у порівнянні з іншими країнами.

Ключовою проблемою інституту була і залишається на сьогодні недосконалість чинного законодавства. Також, слід вказати, що практика Верховного Суду щодо застосування норм і положень законодавства під час врегулювання спорів між сторонами факторингу також є доволі суперечливою та перебуває на стадії формування. Неоднозначність розуміння самої сутності факторингових операцій та відсутність єдиної законодавчої бази, яка б в повній мірі регулювала факторингову діяльність, визначають актуальність та необхідність розгляду даної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Факторинг, як важливий інструмент фінансування бізнесу, є предметом постійних наукових пошуків. Дослідження охоплюють широкий спектр тем, пов'язаних з факторингом, включаючи юридичні, економічні та теоретичні аспекти. Найбільше напрацювань у даній сфері провели науковці-економісти, які розглядають факторинг як додаткове джерело фінансування підприємництва. Заслужують на увагу роботи: Ч. Азімова, І. Безклубого, О. Вовчак, С. Дерев'яно, М. Дубини, О. Дзера, А. Єпіфанової, Д. Кучерявого, І. Красько, Л. Момот, Я. Чапичадзе, В. Янишена та інші. Разом з тим, варто вказати, що на сьогодні в правовому полі юридичної науки відсутнє комплексне та всебічне дослідження правового забезпечення факторингу, а недоліки та проблемні питання діючого законодавства, що регулює даний інститут, необґрунтовано залишаються поза увагою науковців, теоретиків та практиків.

Постановка завдання. Мета дослідження – визначити правове забезпечення, що регулює факторинг в Україні, здійснити його аналіз, виявити недоліки та проблемні питання діючого законодавства, а також запропонувати шляхи вирішення існуючих проблем.

Результати дослідження. Правове забезпечення інституту факторингу складає Господарський кодекс України (далі – ГК України) [2], Закон України «Про банки і банківську діяльність» [3], Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [4], Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг [5].

У той же час, спеціальне правове регулювання факторингу як правового інституту закріплено в Цивільному кодексі України (далі – ЦК України). Даний нормативно-правовий акт визначає поняття та предмет факторингу; його правову природу; сторони договору факторингу; їх права, обов'язки, відповідальність та інші положення [6].

Аналізуючи чинне законодавство, що регулює сферу факторингу, варто розуміти таку характерну обставину – ЦК України тлумачить факторинг як цивільно-правовий інститут, у той же час ГК України та Закон України «Про банки і банківську діяльність» розглядають факторинг як вид фінансово-господарської діяльності, що передбачає кредитування фактором клієнта, а також передбачає можливість надання останньому супутніх послуг, пов'язаних із таким кредитуванням (зокрема, інформаційного чи консультаційного характеру).

Глава 73 ЦК України складається з 10 статей та визначає правове регулювання факторингових угод в Україні. Вказані статті ЦК України розкривають наступні ключові аспекти:

Поняття та предмет договору факторингу. Так, за договором факторингу одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати іншій стороні (клієнту) грошові кошти в розпорядження клієнта за плату (у будь-який передбачений договором спосіб), а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника) щодо оплати товарів або послуг, поставлених клієнтом боржнику. Окрім законодавця, вітчизняні науковці також тлумачать поняття «факторинг». Л. Момот розкриває факторинг як банківську операцію чи комплекс послуг, наданих клієнту спеціалізованою компанією (фактором) в обмін на передачу дебіторської заборгованості (обов'язковим є перехід права власності на дебіторську заборгованість) [7]. О. Добровольська вказує, що факторинг – це комплекс фінансових послуг, що полягають у передачі права вимоги коштів (дебіторської заборгованості) за поставлену продукцію або наданні послуги банку (фактора) в одержання постачальником негайної оплати [8].

Ми погоджуємося з вищевказаними позиціями і враховуючи їх, розуміємо, що предмет договору факторингу обов'язково має визначати право грошової вимоги, яке відступається, а також розмір та порядок фінансування фактором клієнта.

Отже, правова сутність договору факторингу полягає в одержанні клієнтом від фінансової установи (фактора) грошових коштів в обмін на відступлення факторові належного клієнту права грошової вимоги до третьої особи (боржника) за укладенням між клієнтом і боржником договором.

Сторони договору факторингу. Законодавець визначив, що у договорі факторингу беруть участь дві основні сторони – фактор та клієнт. Фактор або факторингова компанія кредитує Постачальника – це юридична особа, яка здійснює факторингову діяльність відповідно до законодавства України. Клієнт (Кредитор або Постачальник) продає дебіторську заборгованість (вимоги), виступаючи кредитором Боржника. Клієнт – це юридична особа або фізична особа-підприємець. Отже, в силу закону, суб'єктний склад договору факторингу є чітко визначеним та незмінним, це – фактор і клієнт.

Я. Карп'як стверджує, що учасниками факторингових відноси виступають: клієнт; фактор; особа, яка надає грошові кошти в розпорядження клієнта за плату, а також надає додаткові послуги у межах договору факторингу; боржник [9]. Я. Чапичадзе вважає, що у факторингових відносинах беруть участь три сторони: фактор, клієнт (кредитор, продавець) і боржник (покупець); при цьому факторингові відносини характеризуються переминою учасників, яка головним чином відбувається на стороні кредитора [10].

На основі проведених досліджень, а також з урахуванням позицій науковців, розуміємо, що окрім двох основних сторін, у договорі факторингу можуть фігурувати ще такі сторони, як боржник та посередник. Боржник (він же дебітор) – це клієнт Постачальника, тобто компанія, яка зобов'язана перед клієнтом сплатити за товари або послуги. А також, посередник – це учасник, який надає площадку для проведення факторингових операцій.

Права та обов'язки сторін договору факторингу. Основні права та обов'язки сторін договору факторингу можуть бути виділені безпосередньо з легальної дефініції цього договору. Фактор зобов'язаний передати клієнту кошти у визначеному у договорі розмірі, а клієнт, у свою чергу, зобов'язаний відступити на користь фактора право грошової вимоги до третьої особи (боржника). Відповідно вищезазначеним обов'язкам сторін – фактор має право вимагати від клієнта вчинення дій, спрямованих на відступлення на його користь права грошової вимоги до третьої особи (боржника клієнта), а клієнт має право на отримання від фактора обумовленої у договорі грошової суми, як плати за відступлене майнове права вимоги.

Відповідно до діючого законодавства, сторони договору факторингу можуть мати також інші права та обов'язки. Так, договором може бути встановлено обов'язок однієї з сторін з направлення повідомлення боржнику клієнта про укладення договору факторингу. Не отримання боржником такого повідомлення або не відповідність останнього законодавчим вимогам (необхідно визначити розмір заборгованості, що підлягає поверненню, назвати фактора, якому слід здійснити платіж) надасть боржнику право не здійснювати платіж фактору. Це, в свою чергу, може мати негативні майнові наслідки для сторони договору факторингу, яка не виконала названих обов'язок.

Отже, враховуючи вище зазначене, є всі підстави вважати, що права та обов'язки сторін за договором факторингу мають взаємний залежний характер.

Відповідальність сторін договору факторингу. Сторони несуть відповідальність за невиконання або неналежне виконання своїх зобов'язань за договором факторингу відповідно

до законодавства України. Окрім цього, сторони не несуть відповідальності за порушення своїх зобов'язань, якщо воно сталося не з їх вини. Також, Сторона вважається невинуватою, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів для належного виконання зобов'язання.

Слід вказати, всі спори, що пов'язані із договором факторингу, його укладанням або такі, що виникають в процесі виконання умов договору, вирішуються, як правило, шляхом переговорів між сторонами. Якщо спір неможливо вирішити шляхом переговорів, він вирішується в судовому порядку відповідно до норм чинного законодавства.

Захист прав боржника. У разі порушення клієнтом своїх обов'язків за договором, укладеним з боржником, боржник не має права вимагати від фактора повернення сум, уже сплачених йому за відступленою грошовою вимогою, якщо боржник має право одержати ці суми безпосередньо від клієнта.

Боржник, який має право одержати безпосередньо від клієнта суми, сплачені факторові за відступленою грошовою вимогою, має право вимагати повернення цих сум фактором, якщо фактор не виконав свого зобов'язання передати клієнтові грошові кошти, пов'язані з відступленням права грошової вимоги, або передав клієнтові грошові кошти, знаючи про порушення клієнтом зобов'язання перед боржником, пов'язаного з відступленням права грошової вимоги.

Погоджуємося з науковою позицією Д. Кучерявого, який вважає, договір факторингу є окремою цивільно-правовою конструкцією, яка має цивільно-правову природу, для якої характерні певні особливості, що дають змогу відокремити його від інших договорів про надання фінансових послуг [11].

Слід вказати, що в главі 73 ЦК України відсутні норми, які регламентують форму договору факторингу. Це свідчить про те, що за відсутності окремих приписів підлягають застосуванню загальні правила про форму правочину (статті 205–209 ЦК України) та договору (ст. 639 ЦК України), а також норми, що визначають форму правочину щодо заміни кредитора у зобов'язанні (ст. 513 ЦК України) [6].

Водночас у ст. 9 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» визначені умови до форми всіх договорів про надання фінансових послуг. Також вказаний Закон визначає факторинг як фінансову послугу, що може надаватися лише ліцензованими фінансовими компаніями. Даний нормативно-правовий акт значно розширив можливості факторингових компаній щодо залучення фінансування, а також дав змогу поліпшити регулювання факторингу, зокрема на небанківському ринку [4].

У той же час, ГК України визначив, що банк має право укласти договір факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги), за яким він передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони за плату, а друга сторона відступає або зобов'язується відступити банку своє право грошової вимоги до третьої особи [2].

У постанові від 16 березня 2021 р. у справі № 906/1174/18 (провадження № 12-1гс21, п. 48) Велика Палата Верховного Суду додатково навела ознаки договору факторингу: предметом договору є надання фінансової послуги за плату; зобов'язання, в якому клієнтом відступається право вимоги, може бути тільки грошовим; договір факторингу має передбачати не тільки повернення фінансування фактору, а й оплату клієнтом наданої фактором фінансової послуги; договір факторингу укладається тільки в письмовій формі та має містити визначені Законом про фінансові послуги умови; мета договору полягає у наданні фактором та отриманні клієнтом фінансової послуги [12].

Висновки. За наслідком дослідження встановлено, що факторинг – унікальний фінансовий інструмент, який може ефективно вирішувати велику кількість завдань і проблем. Окремі питання факторингових відносин регулюються ЦК України, зокрема главою 73, а також іншими нормативно-правовими актами. Наразі в Україні немає спеціального єдиного уніфікованого нормативно-правового акту, який би в повній мірі та всебічно регулював інститут факторингу, що створює реальну прогалину в даній сфері.

Вбачаємо зменшення проблем та недоліків, що існують сьогодні на факторинговому ринку, шляхом розробки та введення в дію спеціального нормативно-правового акту «Про факторинг» та відповідно внесення змін до діючих законодавчих актів. Вказане буде важливим кроком на шляху до розвитку української економіки та покращення її конкурентоспроможності на світовому ринку, а також допоможе Україні імплементувати європейське законодавство у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Обсяг факторингового ринку у 2023 році. URL: <https://bank.gov.ua>.
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
3. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
4. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України від 14.12.2021 № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
5. Про приєднання України до Конвенції УНІДРУА про міжнародний факторинг : Закон України від 11.01.2006 № 3302-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3302-15>.
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
7. Момот Л. В. Розвиток факторингу в Україні. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnuhkt_2015_21_2_15.
8. Добровольська О. В. Ринок факторингових послуг: проблеми розвитку та перспективи. Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. 2015. № 1 (31). С. 166–169.
9. Карп'як Я. С. Факторинг як інструмент вирішення фінансових проблем підприємства. URL: https://vlp.com.ua/files/12_52.pdf.
10. Чапчадзе Я. О. Договір факторингу. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/9/11.pdf>.
11. Кучерявий Д. В. Договір факторингу за законодавством України. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2023.18>.
12. Постанова Верховного Суду від 16.03.2021 у справі № 906/1174/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96342866>.

УДК 342.6; 342.9; 352.07

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.2.11>

КОЗІН А.О.

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ
ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ****FOREIGN EXPERIENCE IN ENSURING THE FUNCTIONING OF EXECUTIVE
BODIES AND LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES AND LOCAL
SELF-GOVERNMENT BODIES**

Наукова стаття присвячена дослідженню функціонування і взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах. Наведено понятійно-категоріальний апарат у визначеній сфері, виокремлено повноваження органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, наведено особливості міжнародного досвіду взаємодії органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади. Досліджено та визначено особливості практичної реалізації повноважень та компетенції органів місцевого самоврядування виконавчої влади в зарубіжних країнах. Співвіднесено особливості функціонування вищезазначених інституцій в Україні та зарубіжних країнах. Виокремлено ефективний зарубіжний досвід взаємодії органів місцевого самоврядування та органів виконавчої

© КОЗІН А.О. – доктор філософії в галузі права, старший науковий співробітник відділу актуальних питань філософії права та юридичної лінгвістики (Науково-дослідний інститут публічного права) <https://orcid.org/0009-0000-5793-6852>